

נאמנגב

דפי קשר נאמני מחוז דרום מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל מס' 1 ג' אדר תשע"ב 26.2.2012

בארות יצחק שבנגב
כאז גם עתה - בודדים במרחב

לציבור הנאמנים שלום

קשר הוא לפעמים גם זיכרון.
לכן באמצעות דפים מקוונים אלה אנסה להגיע אליכם בתכיפות יתר,
בצבע, בחומר ובתמונות, על מנת לשמר את הקשר בינינו גם בזיכרון
הדיגיטלי ובמיוחד בתודעה האישית.
דפי הקשר הינם במה לא רק להגיגי ולמתן אינפורמציה על המתרחש
במחוז, דפים אלו המה גם במתכם שלכם - כתבות, ביאורים, קובלנות,
פניות. כל הגיג אשר יעניין את ציבור הנאמנים והמתנדבים הנכבד
יתקבל בשמחה.
דפי קשר אלו משלימים את דיווחי המועצה לשימור אתרים.

בברכת עשייה פוריה
וחג פורים שמח
יוגב עפר
מנהל מחוז דרום

במחוזות השימור

על פי פניות ישובים ואחר בחינה של מטה המועצה לשימור, החלנו במתן עזרה בשימור מבני ראשונים (וצריפים) בישובים השונים. העזרה הניתנת בשלב זה למבנים היא בסקר ותכנון הנדסי, המבוצע ע"י מהנדס קונסטרוקציה שימורי (וכמובן תלוית תקציב). זוהי הפעולה הראשונה הנחוצה לידיעת מצב המבנה, לקראת ייצובו והצלתו.

אנו משתדלים להביא את מנכ"ל המועצה לשימור עמרי שלמון לביקור במחוז, בישובים ובאתרים בתדירות גבוהה, על מנת לנסות ולהכניס כמה שיותר אתרים בפריסת השיקום.

במסגרת העבודה השוטפת במחוז, אנו מתעדים (בתיעוד דיגיטלי) אתרי מורשת ידועים וכאלה שהיו נסתרים מן העין וזאת בעזרתם הברוכה של נאמני אותו אזור.

נשמח להמשך דווח על אתר זה או אחר אשר לדעתכם נפקד משום מה מרשימותינו.

בהכנה כעת, מצגת אשר תפרוס את רוב האתרים אשר נוספו לתיעוד (באם זכור, מצגת ראשונה לתיעוד אתרי הדרום יצאה ב 2010).

פיתוח עיר הבהדים בנגב מביא בעקבותיו פיתוח תשתיות אזוריות, עובדה המאתגרת אותנו מול פגיעות אפשריות באתרי שטח כגון, סוללת הרכבת התורכית, כבישים בריטיים, מבנים בודדים וכו'.

באזור מ. א. שפיר כדוגמה, על הפרק הרחבת כביש 3 אשקלון-קרית מלאכי, עובדה המעמידה אותנו בחזית מול אפשרות פגיעה במספר אתרי מורשת הפזורים לאורך תוואי ההרחבה.

עד כאן לקט פיאה ושיכחה.

יוגב עפר

מיזם חינוכי - מערכת השקיית פרדס קיבוץ חצור

קיבוץ חצור הוא אחד מאותם סיפורי התיישבות ציונית שזר לא יבין אותם. תחילתו בגרעין מייסדים בשנת 1937 על ידי חניכי "השומר הצעיר" וחניכי חברות הנוער מתל יוסף ועין חרוד. חבריו הקימו בשנת 1943 את מצפה גבולות ובשנת 1946 עברו למקומם הנוכחי שעמד בעת מלחמת העצמאות בקו החזית. בקיבוץ יש ילדים ובקיבוץ יש גם מי שאכפת לו שילדי הקיבוץ יפנימו כמה מערכי המורשת החשובים ביותר בארץ ישראל – חקלאות, ודווקא את אותה חקלאות ראשונית, כביכול "פרימיטיבית", חקלאות של מעדרים וטוריות, טרקטורים עתיקי יומין וחקלאים עקשנים. חקלאות בה יש להשקות את עצי הפרדס לא בממטרות או טפטפות, וסתם לדאוג שהמחשב יפעיל את ההשקיה. והמים? המים הרי מגיעים בצינורות מ"מקורות". והנה קס אדם בבוקר – יובל בן-בסט שמו, והחליט לעשות מעשה. הוא מצא בחצר המשק גרוטאות, טרקטור ענתיקה, שיבר ענק, כמה צינורות בטון וכמה גושי בטון בלתי מזוהים והבין שהנה הפתרון.

באחת החלקות העזובות, הוא שיחזר בעזרת ידידו אסא קצורי, מערכת השקיה של פרדס, כפי שהיה נהוג במקום עם עליית הקיבוץ על הקרקע. חלקי תעלות אוטנטיים נתרמו על ידי משפחת ברזילי ממושב נטעים, מראשוני הפרדסנים בארץ ישראל. הונחו צינורות הבטון, נבנתה ברכת אגירה קטנה מאבני כורכר, הוצבו התעלות ונוספו חדשות שנבנו מאבני כורכר, פתחים במרווחים שווים בתעלות אפשרו למים לצאת לתעלות חפורות שהוליכו לגומות העצים שזה עתה

זרימת המים, סכירת פתחים בשקי יוטה קטנים ממולאים חול כדי לווסת את הזרימה, חפירת תעלות באדמה ועירוס סכרים קטנים לוויסות הזרימה, ומעל הכל, מראה הגומות המתמלאות במים, הם ההמחשה הטובה ביותר של מערכת פועלת כשבעבר החליף בית באר את מקור המים הנוכחי.

לעל כך יבואו היוזמים והעושים על הברכה.

גד סובול

נאמן שימור אשקלון

התערוכה לתולדות באר שבע

בתאריך 16.11.2011 נפתחה ברוב עם והדר "התערוכה לתולדות באר שבע" במוזיאון הארכיאולוגי לשעבר בבאר שבע.

במבנה המוזיאון הארכיאולוגי, התקיימו בעבר שתי תצוגות:

1. הראשונה הוקמה בשנת 1950, על ידי צבי עופר תושב בית אשל וממתיישביה הראשונים של באר שבע. בתצוגה היו מוצגים המשקפים את החיים והתרבות בנגב: אמנות, ארכיאולוגיה, מסמכים ותמונות, מוצגים גיאולוגיים, תצוגות מחיי הבדווים, כלי עבודה וחקלאות ועוד. במרכז האוסף-תערוכה, המייצגת את העבר הארכיאולוגי וההיסטורי של העיר לתקופתיה.

2. לאחר מספר שנים, בשנת 1953 הוקמה גרסתו השנייה של המוזיאון, ע"י הארכיאולוג יוסף דובי. הוא נקרא אז "מוזיאון הנגב" ובו הוצגו הממצאים הארכיאולוגיים שהתגלו בבאר שבע ובסביבתה. התצוגה נמשכה עד לשנת 2002. עקב מצבם של הממצאים הם נלקחו למחסני רשות העתיקות.

לפני כשנה ביקש מר רוביק דנילוביץ' - ראש העיר, ממר גואל דרורי – אוצר התערוכה ומקימה, לחפש ולמצוא מסמכים, צילומים וחפצים כדי לספר דרכם את תולדות העיר ביר א-סבע הלוא היא באר שבע. הוחלט על ידיהם לתאר רק את מאה ואחת עשרה השנים האחרונות.

הארכיטקטורה: הקירות, הכיפה, העמודים והעיטורים הכתיבו את אופי

אוצרות התערוכה והצגתה. בתערוכה מוצגים צילומים נדירים שמעולם לא הוצגו בארץ, וזו להם הפעם הראשונה שהם נחשפים. צילומים אלה הושאלו לתצוגה מארכיונו הפרטי של גואל דרורי-אוצר התערוכה.

התערוכה מחולקת לארבע תקופות:

התקופה העות'מאנית בבאר שבע

1900 - בשטח מדברי שומם בין עזה לחברון הוקמו מספר אהלים של המודדים והמהנדסים נשאיבי מירושלים והמהנדסים הגרמני והשוויצרי שנשכרו ע"י האימפריה העות'מאנית להקים עיר מחוז, מתוך תפישה אסטרטגית וסלילת המסילה לתעלת סואץ.

בשנת 1906 – הגיעו כרכרות אנשי השלטון הטורקי מירושלים לחנוך את ארבעת מבני הציבור של העיר שצמחה מהמדבר: את הסראייה, את בית הספר לילדי השייכים, את בית המושל ואת המסגד הגדול. החיים שהתנהלו בעיר החדשה והיו על מי מנוחות, והדיאלוג שהתקיים בין שבטי הבדואים בנגב לבין האימפריה

והממשל העות'מאניים - מוצגים בתערוכה.

תקופת המנדט הבריטי בבאר שבע

1917 - רוחות מלחמת העולם הראשונה החלו לנשב גם בבאר שבע, והאנגלים ביצעו כאן תרגיל הטעיה מרשים: הם איבדו בכוונה תיק מבצע ומפות, המראים כי הם מתכוונים לכבוש את עזה במערב, הטורקים דיללו את כוחותיהם בבאר שבע ושלחו אותם לעזה ואילו כוחות אנז"ק איגפו את העיר מדרום-מזרח וכבשו אותה, זה היה קרב הפרשים האחרון בהיסטוריה, ואחד מקרבות הפרשים הגדולים שהיו. תמונות מהקרבות מוצגות בתערוכה.

הבריטים כוננו כאן סגנון עבודה קולוניאלי, כפי שעשו בכל האימפריה הבריטית, ובדיוק לפני 91 שנים (ב-16.11.1920) הגיע למבנה המסגד, הנציב העליון היהודי, סיר הרברט סמואל. באותה שנה אף הוזמן הישוב היהודי של העיר לחתונת בנו - אדווין סמואל שהוכתר לראש וראשון לשייכים בנגב. אנשי הישוב היהודי, והמוכתר- הטוחן מוסא גורדון, קיימו בעיר חיים שלווים, עד לפרעות תרפ"ט בו נאלצו לעזוב את העיר. מסמכים ותמונות מיוחדים

מבצע יואב וראשית הקמת השכונות הותיקות

1948 - במלחמת הקוממיות, חטיבת הנגב של הפלמ"ח שחררה את העיר, והתזמורת הפילהרמונית שהגיעה לכאן עם המנצח ליאונרד ברנשטיין, בקונצרט מיוחד למשחררי העיר. צילומים מאירוע מרגש זה מוצגים בתערוכה.

חיי העיר החלו לפרוח, העולים התגוררו במעברות האהלים, החל להיבנות שכונ צפון, הוא שכונה א' של היום, והעיר החלה לגדול ולהתפתח בקצב מסחרר, קמו השכונות הנוספות, מבני הציבור החדשים, נבנה בית החולים המרכזי לנגב, בנין העירייה, האוניברסיטה ועוד רבים אחרים. צילומי המבנים והאירועים שליוו את הקמתם מוצגים אף הם בתערוכה.

הפיכת העיר למטרופולין

1989 - המודרנה הגיעה. קניון הנגב העביר את המסחר הקמעונאי מהעיר העתיקה למרכזי הקניות הפתוחים-החדשים, הגיעה העלייה הגדולה מברית המועצות לשעבר ומאתיופיה-למחנה הקראוונים בנחל בקע, הוקמו השכונות החדשות: נחל עשן, נווה זאב ורמות, והעיר הפכה פתאום למטרופולין מוביל. צילומים אלו צולמו על ידי צלמים שונים ומוצגים בלוח המתאר את שנים 1989 – 2011 בבאר שבע המתפתחת וגדלה.

אנשים רבים פתחו את ליבם, סיפוריהם ואוספיהם ותרמו להקמת התערוכה:

ראש העיר רוביק דנילוביץ,
הגב' אבישג אבטובי ומר עמית ריינגולד,
מר גל גרינברג מנהל מח' התיירות וצוותו,
המפיקה גב' מיכל-קריצ'מר מונטל,
עמותת "צלמנייה-העמותה לצילום ותיעוד מורשת באר שבע" שחרטה על דגלה את הקמת התצוגה לתולדות באר שבע.

תורמי המוצגים:

ראש העיר לשעבר מר אליהו נאוי, מר אריאל ואן סטראטון, גב' גאולה בואנו, מר דוד טפרסון, העמותה למורשת מלחמת העולם ה-1, יד לבנים באר שבע, האמנית יהודית מאיר, גב' מגדה ברנע, הנהלת מוזיאון הפלמ"ח, מורשת צאן ברזל-קיבוץ צאלים, משפחת רגר, האמנית סימון מועלם, מר עודד זלצר, מר עובדיה קלעי, גב' עזי ואן סטראטון, פרופ' רבקה כרמי, פרופ' שאול לדני, תיאטרון באר שבע.

ארכיונים:

אוצר תמונות הפלמ"ח, אוסף האמריקן קולוני- ספריית הקונגרס ארה"ב, ארכיון טוביהו, מוזיאון הנגב לאמנות, עיזבון דב ברנע.

צלמים:

מר אריק כפיר, מר דייגו מיטלברג, מר דני מכליס, מר יורם מאיר, מר ישראל יוסף, מר דודו גרינשפן, גב' מיכל מונטל, מר מקס מורון, עיזבון איזו רגר, גב' ציפי פרץ, גב' רותי קרויזמן.

ערכה רשימה זו:

מיכל מונטל, נאמנת הועדה הציבורית לשימור ב"ש

אתר נעלם

שרידי באר התחנה (ביר אל מחטה) אשר סיפקה מים לקטרי הרכבת התורכית. שימשה כמקור מים ראשון לקיבוץ משאבי שדה אחר עלייתו לקרקע ב 1949. התוואי החדש של כביש 40 עובר על הבאר, שרידים ממנה הועתקו מול הכניסה לקיבוץ משאבי שדה.

קטע מסוללת הרכבת התורכית בין כביש 40 ע"י לצומת משאבים

